
De sociale zekerheid in een matrix

Het Ministerie van Sociale Zaken wordt vaak geconfronteerd met de nood aan een geconsolideerd beeld van de Belgische bevolking naar socialezekerheids- en socialebijstandscategorieën. Samenhangend hiermee is de dubbele trend die momenteel in de Europese sociale statistiek waarneembaar is. Enerzijds streeft Europa naar een verhoogd gebruik van bestaande administratieve data en anderzijds wil Europa een systeem van geïntegreerde sociale statistieken (i.e. onderling compatibele statistieken) creëren. Het zijn bovenstaande vragen die aanleiding gaven tot een onderzoeksproject in het kader van het Agora onderzoeksprogramma. In deze bijdrage stellen we dit project kort voor.

Een nieuw Agora-project?

Agora is een permanente opdracht van de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden (DWTC) die tot doel heeft de samenstelling en exploitatie van de informatie-inhoud van de federale databanken voor sociaal-economisch gebruik wetenschappelijk te ondersteunen. Binnen dit onderzoeksprogramma werkt de onderzoekseenheid van prof. dr. J. Berghman¹ in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken aan het project "Harmonisatie van de statistische concepten in de sociale zekerheid".

Het Harmonisatie-project streeft naar de ontwikkeling van een algemeen beeld van de Belgische bevolking naar socialezekerheids- en socialebijstandscategorieën dat tegemoetkomt aan de internationale eisen inzake socialezekerheidsstatistieken. Een dergelijk beeld veronderstelt, naast een karakterisering van de bestaande socialezekerheidsmaatregelen, ook een uitgebreide beschrijving van de individuen die in contact komen met die maatregelen.

Bovenstaande koppeling tussen individu en socialezekerheidsmaatregelen maakt het voorwerp uit van het Agora-project 'Datawarehouse Arbeidsmarkt' dat het Steunpunt WAV in samenwerking met de Kruispuntbank Sociale Zekerheid uitvoert. Dit Datawarehouse project wil twee hiaten in het huidige arbeidsmarktonderzoek opvullen. Enerzijds wil het de omvang van de beroepsbevolking en zijn segmenten exacter bepalen. Anderzijds poogt het project – via koppeling van de gegevens doorheen de tijd – de aard en omvang van arbeidsmarktmobiliteit alsook de dynamieken van in- en uittrede in beeld brengen (cf. WAV-Nieuwsbrief 4/1999).

Hoewel ze op het eerste gezicht veel gelijkenissen vertonen, zijn het Harmonisatieproject en het Datawarehouse project duidelijk verschillend. Zo richt het Datawarehouse project zich voornamelijk op de arbeidsmarkt. Het Harmonisatieproject heeft de socialezekerheid als centrale focus. Bovendien vertrekt het Datawarehouse project van de bestaande gegevens afkomstig van Belgische sociale zekerheidsinstellingen. Het Harmonisatieproject plaatst zich daarentegen op een theoretischer meta-niveau. Niet zozeer een verbeterde exploitatie van de beschikbare, Belgische socialezekerheidsgegevens staat centraal, maar wel de vraag welke gegevens de socialezekerheidsinstellingen moeten opnemen om de sociale zekerheid in al zijn facetten te kunnen beschrijven, evalueren en bekritisieren. Deze opdracht wordt concreet vertaald in een algemene socialezekerheidsmatrix die hieronder wordt voorgesteld.

De algemene socialezekerheidsmatrix

Geconfronteerd met bovenstaande vragen, werd een algemene socialezekerheidsmatrix ontworpen, die gebaseerd is op een nieuw socialezekerheidsconcept. Dit socialezekerheidsconcept werd in drie fasen ontwikkeld. Eerst en vooral formuleerden de onderzoekers een heldere en theoretisch gefundeerde definitie van het begrip socialezekerheid. Op basis van die definitie konden de onderzoekers de eerste categorisering binnen het domein van de sociale zekerheid aanbrengen. Ten tweede werd aandacht geschonken aan de internationale compatibiliteitseisen waaraan het socialezekerheidsconcept dient te beantwoorden (cf. supra). Tenslotte werden bestaande gegevensverzamelingsprojecten besproken die de onderzoekers konden helpen bij de verdere ontwikkeling van het concept.

1) De *schadeleer*² inspireert tot een brede definitie van sociale zekerheid, die de bescherming van de gezondheidstoestand en de bescherming tegen het verlies aan arbeidsinkomen centraal stelt. In de praktijk leidt deze definitie tot een aantal vernieuwende inzichten met betrekking tot het concept socialezekerheid waarvan er hier twee worden belicht. Ten eerste beperkt het brede socialezekerheidsbegrip zich niet tot de klassieke sociale zekerheidstakken maar rekent het ook andere beleidssectoren tot de sociale zekerheid (bv. herscholing, huisvestingsondersteuning voor bijstandstrekking, etc.). Ten tweede bespreekt deze benadering het gehele beleidsinstrumentarium ter bescherming van de gezondheidstoestand en tegen het verlies aan arbeidsinkomen. Dit instrumentarium bestaat niet alleen uit publieke voorzieningen maar tevens uit particuliere, arbeidsgebonden³ en fiscale voorzieningen. Algemeen kan gesteld worden dat de creatie van geïntegreerde sociale statistieken (cf. supra) resulteert uit de gehanteerde sociale zekerheidsdefinitie.

2) De *internationale compatibiliteit* staat centraal bij de uitwerking van het globale sociale zekerheidsconcept. Het Ministerie van Sociale Zaken moet bij het beschikbaar stellen van statistische informatie immers tegemoet komen aan de verwachtingen van internationale organisaties (Europese Unie, OESO en ILO). Hiertoe hebben de onderzoekers de verschillende rapporteringsmethodologie-

ën van de internationale organisaties bestudeerd en onderling vergeleken. Met behulp van concordantietabellen, die uit de vergelijkingen resulteren, komen de onderzoekers aan de doelstelling van internationale compatibiliteit tegemoet. De tabellen geven immers aan welke informatie de verschillende organisaties opvragen en onder welke vorm deze informatie aan de organisaties dient te worden gerapporteerd.

3) Bij de uitwerking van het globale socialezekerheidsconcept wordt tenslotte ook inspiratie geput uit *binnen- en buitenlandse gegevensverzamelingsprojecten*. Bij de selectie van de buitenlandse projecten was het vernieuwend karakter van het proces van gegevensverzameling of de publicatiewijze van doorslaggevend belang. Te vermelden zijn hier de 'Cross Benefit Analysis' van het Britse Department of Social Security⁴ en het Datawarehouse Arbeidsmarkt (cf. supra).

Het *globale socialezekerheidsconcept* en de bijhorende matrix die uit bovenstaande inzichten werden ontwikkeld, bestaan uit zeven deelmodules, waarvan drie modules (basis-, uitgaven- en financieringsmodule) het socialezekerheidsproduct als observatie-eenheid hanteren.⁵ Voor de overige vier modules (persoon, uitkeringsgenieter, bijdragebetaler en gezin) fungeert het individu als observatie-eenheid. Elke observatie-eenheid wordt met de variabelen van 'zijn' modules geconfronteerd wat resulteert in een 'productscore' en een 'individuele score'. Vervolgens worden in de verbindingsmodule de individuele score van een persoon en de productscores van de socialezekerheidsproducten die op die persoon betrekking hebben met elkaar verbonden. Op deze manier wordt het individu verbonden met de socialezekerheidsproducten waarop hij recht heeft en wordt aldus het vereiste algemeen beeld van de Belgische bevolking naar socialezekerheids- en socialebijstandscategorieën geconstrueerd.

En verder?

Momenteel werken de onderzoekers aan de validatie en verfijning van de matrix. Dit proces voltrekt zich op twee wijzen. Enerzijds wordt de matrix op geregelde tijdstippen voorgelegd aan experts in het domein van de sociale zekerheid. Anderzijds con-

fronteren de onderzoekers de matrix met socialezekerheidsproducten uit de arbeidsongeschiktheidsfunctie. In een later stadium van het onderzoek zullen de socialezekerheidsproducten worden verbonden met de individuen die recht hebben op arbeidsongeschiktheidsproducten. Hiertoe zal – in samenwerking met de Kruispuntbank Sociale Zekerheid – een *administratief panel* worden opgezet, dat een nuttige aanvulling zal vormen op de bestaande data afkomstig van enquêtes.

Een belangrijk, praktisch bijproduct van bovenstaande wijze van gegevensverzameling is een grondige modernisering van het *Statistisch Jaarboek van de Sociale Zekerheid*. De ingevulde conceptmatrix laat immers een nieuwsoortige karakterisering van individuen en socialezekerheidsproducten toe. Deze karakterisering gaat enerzijds verder dan het bestaande Statistisch Jaarboek. Ze laat – gebruik makend van het groot aantal categoriseringen – toe om meer specifieke gegevens te presenteren. Anderzijds maakt de ingevulde conceptmatrix ook een nieuw publicatiescenario mogelijk. Administratieve panelgegevens kunnen op geregelde tijdstippen doorheen het jaar worden verzameld.

Door de onderzoekers wordt volgend publicatiescenario voorgesteld. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen korte, 3-maandelijks internetpublicaties en een jaarlijkse publicatie die het huidige Statistisch Jaarboek vervangt. De internetpublicatie besteedt aandacht aan de sociaal-economische achtergrond van de individuen die genieten van of bijdragen aan een aantal socialezekerheidsproducten en aan de mobiliteitspatronen van de individuen over die producten heen. Daarenboven presenteert deze internetpublicatie ook een korte studie waarvan het thema wordt bepaald door de actuele

situatie. Het Statistisch Jaarboek bestaat op zijn beurt uit drie delen. In het eerste deel worden de vier internetpublicaties van het voorbije jaar besproken en worden de waarneembare trends aangegeven en toegelicht. Het tweede deel gaat dieper in op de karakterisering van de socialezekerheidsproducten en evoluties daarin. In het derde deel, tenslotte, komt een uitgebreide studie aan bod waartoe het Ministerie van Sociale Zaken jaarlijks de opdracht geeft.

Wouter Nachtergaele

Ines Verhalle

*afdeling Sociaal Beleid – departement Sociologie
(K.U.Leuven)*

Noten

1. Prof dr. J. Berghman staat aan het hoofd van de afdeling Sociaal Beleid (K.U.Leuven – departement Sociologie).
2. Meer informatie over de schadeleer-theorie kan gevonden worden in Klosse, S. (2000). Sociale zekerheid: een ander gezichtspunt. Toekomstperspectief vanuit vier disciplines. (Recht en sociale zekerheid No. 7). Brugge: die Keure.
3. Arbeidsgebonden voorzieningen zijn maatregelen vastgelegd in collectieve arbeidsovereenkomsten of zijn maatregelen onderhandeld in ondernemingsraden.
4. Meer informatie over de Cross Benefit Analyse van het Britse Department of Social Security kan teruggevonden worden op URL: www.dss.gov.uk.
5. Een socialezekerheidsproduct is een socialezekerheidstransfer die eenduidig kan worden gekarakteriseerd op basis van de categoriseringen binnen de socialezekerheidsmatrix.